

Frazemi u romanima "Prosjaci i sinovi" i "Vječno nasmijano nebo" Ivana Raosa

Mitar, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:524112>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

MARIJA MITAR

**FRAZEMI U ROMANIMA „PROSJACI I SINOVI“ I „VJEČNO NASMIJANO
NEBO“ IVANA RAOSA**

ZAVRŠNI RAD

RIJEKA, 2015.

Sveučilište u Rijeci
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
Hrvatski jezik i književnost
Mentorica: dr. sc. Maja Opašić, poslijedoktorandica

Marija Mitar

**FRAZEMI U ROMANIMA „PROSJACI I SINOVI“ I „VJEČNO NASMIJANO
NEBO“ IVANA RAOSA**

ZAVRŠNI RAD

RIJEKA, rujan 2015.

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. METODOLOGIJA RADA.....	2
3. ŽIVOT I STVARALAŠTVO IVANA RAOSA.....	4
4. FRAZEOLOGIJA	7
5. FRAZEMI U ROMANIMA „PROSJACI I SINOVI“ I „VJEČNO NASMIJANO NEBO“ IVANA RAOSA	10
5.1. „Prosjaci i sinovi“- frazemi, značenje i kontekst.....	11
5.1.1. <i>Biblijski frazemi</i>	12
5.1.2. <i>Frazemi sa somatskom sastavnicom</i>	13
5.1.3. <i>Frazemi s ostalim sastavnicama</i>	22
5.2. „Vječno nasmijano nebo“- frazemi, značenje i kontekst.....	26
5.2.1. <i>Frazemi sa somatskom sastavnicom</i>	27
5.2.2. <i>Frazemi s ostalim sastavnicama</i>	29
6. STRUKTURNA ANALIZA FRAZEMA U ROMANIMA „PROSJACI I SINOVI“ I „VJEČNO NASMIJANO NEBO“	30
6.1. Frazemi fonetske riječi	31
6.2. Frazemske sintagme	32
6.2.1. <i>Glagolske frazemske sintagme</i>	32
6.2.2. <i>Imeničke frazemske sintagme</i>	36
6.2.3. <i>Pridjevske frazemske sintagme</i>	37
6.2.4. <i>Priložne frazemske sintagme</i>	38
6.2.5. <i>Poredbeni frazemi</i>	40
6.3. Frazemske rečenice	41
6.4 Frazemske polusloženice.....	42
7. ZAKLJUČAK	43
8. IZVORI	45
9. LITERATURA.....	46

1. UVOD

Frazeologija je jedna od najmlađih lingvističkih disciplina čiji je razvoj započeo oko 1947. godine kada je došlo do njezinog odvajanja od leksikologije unutar čijih se okvira do tada razvijala. Može se reći da njezin samostalan razvoj započinje unutar ruske lingvistike, a veliki poticaj razvoju hrvatske frazeologije dala je Zagrebačka frazeološka škola. Frazeologija je svakako jedna od najzanimljivijih lingvističkih disciplina kojoj se može pristupiti s različitih strana. Baviti se frazeološkim fondom nekoga jezika, ujedno znači baviti se kulturom, običajima i poviješću govornika toga jezika. Upravo navedeno ovu disciplinu čini privlačnom. Ona zahtjeva suradnju brojnih disciplina i jezičnih i izvanjezičnih kako bi se mogla istražiti motivacija značenja i podrijetla njezinih jedinica.

Određeni su se frazemi toliko ustalili u jeziku da se više i ne doživljavaju kao posebne jedinice, ali frazeološki rječnik otkriva brojnost frazema u svakodnevnom govoru. Upravo je tako i kada je riječ o frazemima u dvama romanima Ivana Raosa. Oni naprosto obiluju frazemima koji vrlo često na komičan način otkrivaju stavove protagonista prema određenoj pojavi. Budući da se radnja romana odvija u Imotskoj krajini, zanimljivo je promatrati sitne transformacije frazema uzrokovane posebnostima sredine u kojima nastaju.

Sve prethodno navedeno potvrdilo je stajalište o frazeologiji kao disciplini koju svakako vrijedi proučavati, a rezultat toga rada gotovo su uvijek brojne zanimljive činjenice koje se nameću na planu jezika, ali i na planu kulture. To potvrđuju i romani Ivana Raosa koji su poslužili kao izvor frazema za potrebe ovoga rada. Oni, naime, obiluju frazeološkom građom koja pokazuje jezične, ali i kulturološke značajke Imotske krajine. To još jednom dokazuje kako frazeologiju valja proučavati kroz jezične, ali i izvanjezične aspekte.

2. METODOLOGIJA RADA

Cilj ovog završnog rada jest prikupiti i strukturno analizirati frazeme iz dvaju romana Ivana Raosa, „Prosjaci i sinovi“ i „Vječno nasmijano nebo“. Rad se sastoji od *Uvoda* u kojemu se predstavljaju glavne odrednice rada te ističe važnost same frazeologije kao relativno mlade discipline.

Prvo poglavlje *Život i stvaralaštvo Ivana Raosa* ukratko prikazuje život i rad pisca Ivana Raosa čiji su romani poslužili kao izvor frazeološke građe.

Drugo poglavlje *Frazeologija* donosi nekoliko osnovnih frazeoloških podataka i termina koji su nužni za izradu i razumijevanje rada. Ono ukratko prikazuje njezin razvojni put i tijek te se predstavlja osnovna frazeološka teorija na temelju koje se pristupilo prikupljanju i analizi frazema u ovome radu.

Središnje poglavlje *Frazemi u romanima „Prosjaci i sinovi“ i „Vječno nasmijano nebo“ Ivana Raosa* donosi popis svih frazema zabilježenih u dvama romanima, jednako kao i njihov kontekst i značenje provjereno u Hrvatskom frazeološkom rječniku.

Daljnje poglavlje *Strukturna analiza frazema u romanima „Prosjaci i sinovi“ i „Vječno nasmijano nebo“* donosi iscrpnu strukturnu analizu koja obuhvaća podjelu prikupljene frazeološke građe prema opsegu, odnosno podjelu na fonetske riječi, frazemske sintagme, polusloženice i frazemske rečenice. Osim podjele prema opsegu, prikazuje se i leksički sastav svih prikupljenih frazema.

Na samom kraju rada nalazi se zaključak koji sumira sve prethodno navedeno.

Ovim radom nisu obuhvaćene ostale moguće analize pronađenih frazema kao što su sintaktička, paradigmatička, semantička, analiza frazemskih inačica jer bi to izlazilo iz okvira završnoga rada.

Svi frazemi koji se navode u radu potvrđeni su i provjereni u frazeološkim rječnicima:

Menac, Antica; Fink, Arsovski, Željka; Venturin, Radomir. 2003. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Naklada Ljevak. Zagreb.

Matešić, Josip. 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*. Školska knjiga. Zagreb.

3. ŽIVOT I STVARALAŠTVO IVANA RAOSA

Ivan Raos rođen je 1. siječnja 1921. godine u Medovu Dolcu kod Imotskog. Upravo je imotski kraj prostor od kojega se nije mogao odvojiti pišući svoja djela. Smještajući svoje protagoniste u imotsko okruženje, autor daje panoramski pregled toga kraja te uvid u kulturu i običaje njegovih stanovnika. Možda je upravo navedeno razlog zbog kojega se vrlo često u književnim krugovima ističe kako je Ivan Raos jedan od najboljih hrvatskih prozaika i dramatičara, te kako njegova djela predstavljaju izuzetnu važnost za hrvatsku književnu riznicu, a ponajviše za književnost jedne regije, u ovom slučaju Imotske krajine.

Ivan Raos svoje prve novele počinje izdavati u književnom časopisu „Krugovi“ kada to čine i ostali autori koji pripadaju prvoj poslijeratnoj generaciji hrvatskih književnika. Unatoč tome on ne pripada grupaciji poznatoj pod nazivom „krugovaši“ jer predstavlja svojevrsni odmak od nje u poetičkom smislu. To potvrđuju i njegova prva djela koja upućuju na posebnost njegova literarnog profila, ona su posve autohtona te stilski i tematski drugačija od onoga što se šezdesetih i sedamdesetih godina javljalo na hrvatskoj književnoj sceni. Možda je upravo ta literarna posebnost Ivana Raosa bilo ono što je tadašnju kritiku odbijalo od njegova rada. On se nije uklapao u književne okvire toga vremena pa posve nezaslužno niz godina ostaje u sjeni te na neki način posve zanemaren unatoč činjenici što je stvorio zasigurno jedna od najvećih ostvarenja hrvatske književnosti.

Kada je riječ o tematsko-motivskim i stilskim elementima, njihovo utvrđivanje i pronalazak recipijentima je olakšao i sam autor rekavši kako poslije sama sebe najbolje poznaje svoje ljude i svoj zavičaj te time nedvojbeno potvrđuje kako njegova djela sadrže autobiografsku crtu jednako kao i onu zavičajnu. Navedeno se očituje ne samo kroz temu, već i kroz jezik. To je najbolje uočljivo na primjeru njegova opsežna romana „Prosjaci i sinovi“ u kojemu se protagonisti kreću kroz čitavu Imotsku krajinu te tim prostornim izmještanjem upućuju na raznolikost područja u kulturnom i jezičnom smislu.

Teoretičari su često skloni njegov rad podijeliti u dvije grupe, zavičajnu i urbanu. Djela koja se ubrajaju u urbanu grupu nastala su u ranoj fazi njegova stvaralaštva i radi se o pjesničkoj prozi. Treba svakako spomenuti i njegove drame, ali i manje romane poput „Na početku kraj“ i „Smijeh izgubljenih djevojaka“ čija je radnja smještena u Splitu te se samim time u njemu

najviše očituje ta urbana tematika. Sva ova djela karakterizira atmosfera turobnosti i razočaranosti, a urbano se redovito nalazi u opreci s ruralnim. Upravo je urbano prostor u kojem se ne osjećaju ugodno ni Raosovi protagonisti, ali ni on sam zbog čega je vidljiva velika razlika između djela poput „Smijeh izgubljenih djevojaka“ i „Vječno nasmijano nebo“ . Upravo je posljednje djelo ono u kojem autobiografičnost doživljava svoj vrhunac uvođenjem junaka kojemu je glavni zadatak prikazati svoje odrastanje u Imotskoj krajini, a riječ je o samom Raosu.

Iako je napisao vrlo uspješnu pjesmu „Utjeha noći“ te dvije knjige pjesničke proze, „Gold Taquart“ i „Pjesan Nikodemova“ , prestao je pisati pjesme i u potpunosti se okrenuo prozi. Napisao je dvjestotinjak novela koje su prisutne u gotovo svim većim izborima hrvatske suvremene novelistike. Novelistika je ostavila velikoga traga i na njegove romane jer osnovu kompozicijske strukture njegovih romana čini upravo novelističko pripovijedanje. Danas je prepoznatljiv upravo po svojim romanima. Prvi s kojima se pojavio bili su „Volio sam kiše i konjanike“ i „Tamo negdje neke oči“. Međutim, kao njegova najveća romaneskna djela izdvajaju se trilogija „Vječno žalosni smijeh“ i roman „Prosjaci i sinovi“. „Prosjaci i sinovi“ danas se smatraju antologijskom prozom, stoga je gotovo nevjerojatno da su ju izdavačke kuće gotovo deset godina odbijale izdati. Trilogija „Vječno žalosni smijeh“ sastoji se od „Vječno nasmijanoga neba“, „Smijeha izgubljenih djevojaka“ i „Žalosnoga gospinog vrta“. Danas se vrlo često ističe kako je prvi dio trilogije ujedno i njezin najbolji dio koji je napisan u gotovo pikarskoj maniri.

Ivan Raos svakako je jedan od najboljih hrvatskih književnika koji je stvorio vrhunska ostvarenja i time obogatio nacionalnu književnost. Iako je spoznaja o Raosovoj ulozi u književnosti daleko veća nego što je nekada bila, može se reći da i dalje nije razvijena u onoj mjeri u kojoj bi trebala biti. Kako je ranije navedeno, Ivan Raos je duže vrijeme bio u sjeni, a sada bi se moglo reći da se nalazi u nekoj vrsti polusjene zbog razvijene svijesti o njegovoj prisutnosti, ali i istovremeno male važnosti koja mu se pridaje. Razlog tomu mogla bi biti hermetičnost i iznimna složenost koja dovode do odbijanja čitatelja od njegovih djela.¹

¹ Poglavlje o životu i djelu Ivana Raosa parafrazirana je bilješka o piscu autorice Ane Lederer u romanu „Vječno nasmijano nebo“ .1997. Croatica. Zagreb.

4. FRAZEOLOGIJA

Frazeologija je lingvistička, ali i kulturološki mnogoslojna disciplina i stoga se može promatrati iz raznih gledišta. Termin frazeologija dolazi od grčke riječi *phrasis* = izraz i riječi *logos* = govor. Sam termin ne označava samo lingvističku disciplinu koja se bavi proučavanjem frazema, već i ukupnost frazema nekog jezika koji se mogu rasporediti prema različitim kriterijima.

Kako je već istaknuto, frazeologija kao središte svoga zanimanja uzima frazeme koji su njezina osnovna jedinica. Frazemi se još nazivaju i frazeološkim vezama. U takvim vezama dolazi do promjene ili gubitka značenja svih ili nekih sastavnica pa značenje sveze ne proizlazi iz značenja pojedinih sastavnica. Frazeološke sveze se koriste u svakodnevnoj komunikaciji kao cjeline s gotovim i unaprijed određenim značenjem koje se ne može promijeniti. Razlog tomu je veoma čvrsta struktura frazema koja sprječava njihovo spontano formiranje u samom trenutku komunikacije. To je i razlog nemogućnosti spontane zamjene sastavnice frazema sinonimom ili semantički bliskom riječju, a bez da se promjeni značenje frazema.

Dakle, da bi se neka veza riječi mogla odrediti frazemom, mora zadovoljiti četiri osnovna kriterija:

1. značenje cjeline koje nije jednako zbroju značenja pojedinih sastavnica,
2. stabilan red riječi,
3. čvrsta struktura u kojoj su leksičke zamjene ograničene,
4. frazem se mora sastojati od najmanje jedne samostalne i jedne pomoćne riječi. Najveći opseg nije određen (Menac 2007:15)

Frazemi najčešće zrcale odnos prema stvarnosti ili mišljenje, a mogu se grupirati na nekoliko načina. Najčešća je podjela na frazeme nekog jezika, pisca ili književnog djela, narječja, dijalekta ili govora te s obzirom na tematska područja. Kada je riječ o tematskim

područjima, brojnošću se frazema izdvajaju četiri područja: somatska frazeologija, zoonimska frazeologija, onimska frazeologija i biblijska frazeologija.²

Podrijetlo frazema može biti različito. Ako se frazem oblikuje u jeziku unutar kojeg se i koristi, riječ je o nacionalnim frazemima. Međutim, frazemi mogu nastati i u drugim jezicima te putem jezika davaoca i/ ili jezika posrednika ulaze u nacionalni frazeološki korpus. Ti se frazemi pritom mogu u većoj ili manjoj mjeri prilagoditi jeziku u koji ulaze. Naime, postoji mogućnost da se frazemi prenose u izravnom ili neprevedenom obliku, ali mogu se i potpuno ili djelomično kalkirati. Takvih je frazema najviše iz latinskog jezika, a kao primjer mogu se navesti frazemi poput: *ab ovo*, *ad hoc*, *alter ego* ili *persona non grata*. Kalkiranje može biti potpuno kada se sve sastavnice frazema prevode na jezik primalac. Navedeno je vidljivo na primjeru frazema *baciti rukavicu* prema franc. *jeter le gant*. Kod djelomičnog kalkiranja se samo dio sastavnica prevodi na jezik primalac, a drugi se dio preuzima u nepromijenjenom obliku što je također vidljivo na primjeru francuskog frazema *avalér la pilule* ('pasivno podnijeti uvredu') koji je u hrvatski jezik prenesen kao *progutati goroku pilulu*. Uočava se da je francuski izraz *pilula* zadržan. Izvor internacionalnih frazema najčešće su književna, znanstvena i druga djela. Prevođenjem navedenih djela, šire se i njihovi frazemi. Pojedini internacionalni frazemi svojim su podrijetlom iz antičkoga svijeta i to najčešće iz grčke i rimske mitologiji, ali mogu nastati i na temelju izreka znamenitih ljudi. „Kršćanska vjera, u prvom redu putem biblijskih tekstova, a onda i crkvenom praksom, postala je izvor mnogih internacionalnih frazema.“ (Menac 2007:119). Osim navedenog, kao izvor internacionalnih frazema mogu poslužiti različiti citati, naslovi različitih djela, ali i izreke poznatih pisaca i djela. U novije vrijeme sve je češća pojava frazema nastalih na području politike koji se zahvaljujući medijima ubrzano šire.

Podrijetlo je nacionalnih frazema različito. „Najveći je dio frazema nastao na temelju termina različitih znanosti, struka i područja ljudske djelatnosti.“ (Menac 2007: 16). Ti su termini u početku bili poznati samo pripadnicima određene struke, ali kada je njihova upotreba prešla granice struke, oni prelaze iz terminološkog u frazeološki fond. U upotrebi su najčešći frazemi koji su podrijetlom iz područja glazbe (*dizati*, *spuštati ton*), kazališta (*igrati*

² Pod somatskom frazeologijom podrazumijevaju se frazemi kojima je komponenta dio tijela, pod zoonimskom frazeologijom frazemi kojima je komponenta životinja, onimska frazeologija uključuje frazeme kojima je komponenta osobno ime ili ime nekog naroda, a biblijska frazeologija uključuje frazeme kojima je komponenta neko biblijsko ime ili događaj

glavnu, igrati sporednu ulogu), sporta (*niski udarac, stati na loptu*) ili pomorstva (*baciti sidro, dići sidro*). Međutim, frazemi mogu doći i iz žargona. Takvi su frazemi također neko vrijeme bili poznati samo užem krugu govornika, ali su veoma brzo prešli uske granice te su prisutni u općoj upotrebi kao dio frazeološkog korpusa. Najčešće je riječ o frazemima iz kartaškog (*otkriti karte, posljednji adut*) ili đačkog žargona (*dobiti topa, to je za pet*). Osim struke i žargona, izvor frazemima može biti i nacionalna književnost. Dio frazema potekao je i iz narode književnosti, odnosno iz narodnih pjesama i pripovijedaka (*Ero s onoga svijeta, čiča miča, gotova je priča*). Međutim, na nacionalnu je frazeologiju velikoga traga ostavila i bogata povijest, kultura, ali i zavičajna i zemljopisna obilježja. Navedeno je vidljivo na primjerima frazema poput: *Od Kulina bana, Martin iz Zagreba, Martin u Zagreb, ispraviti krivu Drinu, smotati koga kao Vlah pitu* i sl.

Motivacija značenja pojedinog frazema nekada je veoma prikriivena i za njezino razotkrivanje ponekad je potrebna suradnja frazeologije s nekim drugim disciplinama, odnosno za njihovo proučavanje i objašnjenje vrlo često nisu dovoljna jezična istraživanja. „Frazeologija je više od ostalih jezičnih područja povezana s tradicijom, poviješću i kulturom nekoga naroda te tako može pružiti podatke o narodu iz kojeg je ponikla, o njegovim običajima i sl.“ (Turk 1994: 37).

Kada je riječ o značenju frazema i njegovoj motivaciji, vrlo je važno u obzir uzeti desemantizaciju i frazemu pozadinsku sliku. Naime, poznato je kako kod frazema dolazi do promjene ili gubitka značenja svih ili nekih sastavnica frazema. Upravo zbog navedenog, značenje frazema ne proizlazi iz zbroja značenja njegovih sastavnica jer su one doživjele različit stupanj desemantizacije. „To je osobito vidljivo kod poredbenih frazema gdje se semantički aspekt u prvom redu bavi stupnjem desemantizacije pojedinih komponenata u sastavu.“ (Fink-Arsovski 2002:29). Detaljnim proučavanjem poredbenih frazema uočeno je kako je A-dio redovito nedeseantiziran. Kada je riječ o C-dijelu, tu ne dolazi do desemantizacije na isti način kao i u neporedbenim frazemima jer se „u njima na bazi semantičkog taloga stvara novo, frazeološko značenje, koje može signalizirati ili upućivati na nj, dok kod poredbene frazeologije to nije slučaj,“(Fink-Arsovski 2002:29). Funkcija je C-dijela kod poredbenih frazema potencirati značenje A-dijela.

Pojam pozadinske slike prvi je put objasnila Željka Fink objasnivši kako se radi o unutarnjoj slici koja motivira frazeološko značenje. Time se ističe da se leksičko značenje

sastavnice ipak ne gubi, već zajedno s drugim sastavnicama tvori frazemsku sliku. “Frazeološko značenje jedinica kod kojih je provedena potpuna desemantizacija, a nastale su od slobodnih sveza riječi motivirano je slikom koju ta sveza ostavlja u našoj svijesti. Ta slika, svojevrsni značenjski talog, uzdiže se s nivoa pojedinačnog na nivo općeg, uopćenog stvarajući frazeološko značenje lako primjenjivo na sve ljude i predmete ili određene skupine” (Turk-Opašić 2008: 19)

Osim što je duboko vezana za leksikologiju iz koje je i nastala, frazeologija se još veže i za dijalektologiju, semantiku, paremiologiju, lingvistiku jezičnih dodira, ali i za neke nejezične discipline poput povijesti, geografije, etnologije i folkloristike.

5. FRAZEMI U ROMANIMA „PROSJACI I SINOVI“ I „VJEČNO NASMIJANO NEBO“ IVANA RAOSA

5.1. „Prosjaci i sinovi“- frazemi, značenje i kontekst

Roman „Prosjaci i sinovi“ jedan je od najznačajnijih romana hrvatske književnosti. Razlog je tomu što Ivan Raos u njemu vrlo detaljno oslikava Dalmatinsku zagoru, odnosno Imotski kraj. Junaci njegova romana koriste se žargonom i govorom svoga kraja zbog čega je roman vrlo autentičan. On progovara o pukom preživljavanju vrlo siromašnih ljudi čiji je jedini zanat prosjaštvo zbog čega njihov opstanak ovisi o milosrđu drugih ljudi. Upravo se zbog navedenog ovaj roman često naziva „prosjačkom operom“ u kojoj se oživljavaju junaci pikarske prirode. Kako bi što bolje prikazao surovost života i načine na koji se njegovi junaci bore s njime, Ivan Raos navedenoj tematici prilagođava i stil. On se, naime, koristi linearnom kompozicijom koju karakterizira epizodičnost. Nižu se epizode koje kronološki prate događaje iz života junaka. Upravo u njihovim životima često dolazi do spoja zbiljskog i čarobnog što vrlo često dovodi do nemogućnosti razlikovanja mogućeg i nemogućeg. Njegovi su junaci pikarske prirode kojima jedino njihova lukavost i naklonost *fortune* može pomoći u borbi za preživljavanje.³

U nastavku rada daje se popis svih frazema prikupljenih u romanu „Prosjaci i sinovi“. Prilikom analize uočeno je kako prevladavaju frazemi sa somatskom sastavnicom i biblijski frazemi zbog čega će svi frazemi biti podijeljeni na tri grupe: biblijski frazemi, frazemi sa somatskom sastavnicom i ostali frazemi koji se ne mogu uvrstiti u zajedničku tematsku skupinu frazema.

³ Poglavlje je parafrazirana bilješka o djelu autora Branimira Donata u romanu „Prosjaci i sinovi“. 1984. Nakladni zavod Matice hrvatske. Zagreb.

5.1.1. Biblijski frazemi

Biblija je načitanija i najproširenija knjiga na svijetu i kao takva je imala velik utjecaj na kulturu, književnost i jezik. Taj se utjecaj na jezik u prvom redu očituje kroz velik broj frazema, poslovice i izreka kojima je ishodište upravo Biblija te se zajedničkim imenom nazivaju biblizmi. Iako se navedeni termin vrlo često koristi u literaturi, on još uvijek nije točno definiran. Međutim, prevladava mišljenje kako se biblizmom može smatrati leksem podrijetlom iz Biblije ili frazem, kolokaciju, poslovice, izreku i sl. izravno ili neizravno povezanu s Biblijom ili potvrđenu u Bibliji. Postoje frazemi kod kojih je biblijsko podrijetlo neupitno i vrlo jasno vidljivo, ali problem nastaje kod frazema čija je veza s biblijskim tekstom posredna i bez vrlo detaljne analize se ne prepoznaje. Upravo se iz tog razloga frazemi biblijskog podrijetla vrlo često dijele na one kojima je veza s Biblijom sadržajne prirode i frazeme čija je veza s Biblijom formalne prirode. Za frazeme čija je veza s Biblijom više smisljena karakteristično je da su formalno te jedinice srodne narodnim poslovicama danog jezika do te mjere da pitanje o njihovomu podrijetlu može biti riješeno u korist Svetog pisma, ali i u korist narodnog stvaralaštva. Najveći je broj biblijskih frazema kod kojih je ta veza naglašena biblijskim imenom ili je motiviran nekom biblijskom slikom ili događajem. Oni najčešće predstavljaju izraze općeg iskustva u kratkim, jednostavnim tvrdnjama i više se puta javljaju u biblijskom tekstu.⁴ Promotri li se biblijski frazemi, uviđa se kako su vrlo česti oni s različitim somatizmima poput glave, očiju ili usta. Jedan od takvih primjera prisutan je i u grupi frazema potvrđenih u romanu „Prosjaci i sinovi“, a to je frazem *čuvati (paziti) koga, što kao oči (oko) u glavi*. Vrlo česti su i frazemi sa zoonimskom sastavnicom što također dokazuju neki primjeri iz Raosova romana poput frazema *žrtveno janje (jarac)* ili *izgubljena (zalutala) ovca*.

- *dolina suza* - 'zemlja, zemaljski svijet u opreci prema nebu, ovaj svijet u opreci onom svijetu'

Dok je kamenje vrvjelo Turcima i hajducima, dolina suza bijaše kraljevstvo posvemašnje strave, smrt vrebaše iza svakoga busa; s njom se izuvalo i obuvalo, lijegalo i ustajalo, smrt bijaše u svakom zalogaju i svakom disaju smrt, te usprkos molitava svetom Anti da nas izbavi od smrti, smrt svejednako iznenada zaskakaše.

(str. 165)

⁴ Usp. Opašić 2013.

- *žrtveno janje (jarac)* - 'čovjek koji mora ispaštati umjesto drugih, žrtva'
Podveče, dok se prvo žrtveno janje dopicalo među kamenjem uza sam ponor bistre Šuice i dok su gladne prosjačke oči rsku kožicu već devet puta (str. 270)
- *mana s neba ili mana nebeska* - 'neočekivana sreća (povoljna okolnost) što stiže bez ikakva truda (napora), dar, spasonosni dobitak'
Ne tražim manu s neba, ali zaustavi ovu buru i digni ovo prokletstvo snijega, da se može krenuti, i ja ću krenuti. (str. 329)
- *slika i prilika* čija - 'sasvim sličan komu, vrlo nalik na koga, isti po izgledu, dobra imitacija koga'
Bog je stvorio djecu na sliku i priliku svoju! (str. 329)
- *izgubljena (zalutala) ovca* - 'osoba koja je krenula krivim životnim putem, osoba koja se pridržava pogrešnih stavova'
Gdje nije grijeha, nije ni kajanja, ni Božje suze za izgubljenom ovcom i sinom razmetnim. (str. 68/2. dio)
- *posuti se/posipati se pepelom <po glavi> ili posuti/posipati pepelom glavu* - 'pokajati se/kajati se, osjetiti/osjećati grižnju savjesti zbog učinjene pogreške'
Ogrni se kostrijeti i pospi se pepelom! (str. 127/ 2. dio)
- *čuvati (paziti) koga, što kao oči (oko) u glavi* - 'brižljivo (pažljivo) čuvati (paziti) koga, što, s osobitom se pažnjom odnositi prema komu, prema čemu'
Vidio si ove naše galantere: koliko se po svijetu muke namuče, zime nazimuju, svaku paricu čuvaju kao oko u glavi, nikad poštena obroka, već melju kruh i slaninu, a kod kuće... čekaju da im sudac iz Imotskog zaveže cipelu. (str. 223/2. dio)

5.1.2. Frazemi sa somatskom sastavnicom

Somatski frazemi su frazemi kod kojih se kao komponenta javlja određeni somatizam, odnosno dio tijela. Upravo ti frazemi čine najveći dio frazeološkog korpusa. Međutim, ne slažu se svi frazeolozi oko toga što točno ulazi u skupinu somatskih frazema. Naime, dok jedni somatskim frazemima smatraju samo frazeme koji za sastavnicu imaju dio ljudskog tijela, drugi u somatsku frazeologiju uključuju i frazeme sa sastavnicom životinjskog tijela. Jednako tako, pojedini frazeolozi u somatsku frazeologiju ne uključuju unutarnje organe, već samo one koji se vide na površini ljudskog tijela. Drugi to ipak čine pa tako u somatsku frazeologiju uključuju i frazeme sa sastavnicom duša ili um. U ovome se radu prihvaća stav upravo druge skupine frazeologa koji u somatske frazeme uključuju životinjske dijelove tijela i sve ljudske organe, one površinske, ali i unutarnje. Ono što je važno naglasiti kada je riječ o ovoj skupini frazema, jest činjenica da pokazuju emocionalne i mentalne sposobnosti čovjeka koji obično odražavaju neke njihove stavove.

Prilikom proučavanja somatske frazeologije, uočava se kako su neke somatske sastavnice zastupljenije od onih drugih. Tu je riječ o vanjskim dijelovima tijela, odnosno onim dijelovima koji su okom vidljivi. S druge strane, unutarnji organi manje su prisutni u somatskom frazeološkom korpusu što potvrđuju frazemi ovjereni u romanima Ivana Rosa.

Somatski frazemi najčešće nastaju frazeologizacijom slobodnih skupova riječi koji se zbog česte uporabe i metaforičnosti počinju ostvarivati kao ustaljeni i neslobodni leksički spojevi ili sintagme.⁵

5.1.2.1. Frazemi sa somatizmom glava i um

- *uzdignute glave (čela)* - 'ponosno, samosvjesno, smjelo'
*Tamo na Glavici, na ćulku, u svečanoj odori, sjedi i čeka visoko **uzdignuta čela**: usred njega.* (str. 108)
- *od glave do pete* - 'potpuno, sasvim, u cijelosti, u svemu, u svim pojedinostima.'

⁵ Usp. Kovačić 2012.

A kada ga uvedoše, aga ga odmjeri od glave do pete i upita tko je i po što dolazi.

(str.114)

- *doći glave komu (koga) - 'izazvati čiju smrt (propast), upropastiti koga'*
*Ovdje bi ga tek smrt braće morala zadajiti mlijekom života i uliti mu snagu koju ne bi mogao potrošiti sve dok ne bi **došao glave** kolonelu i Corneru, rondarima i serežanima, ili pak svoju izgubio. (str. 159)*
- *spasiti/ spašavati glavu - 'spasiti se/spašavati se, spasiti/spašavati svoj život, izvući se/izvlačiti se iz smrtne opasnosti, izbjeći/izbjegavati smrt'*
*Što ti je ljudska sudbina: tamnica ti **glavu spašava!** (str. 41/2. dio)*
- *ni za živu glavu - 'nikako, nipošto, ni po (pod) koju cijenu, ni slučajno'*
*U glavnicu **ni za živu glavu!** (str. 42/2. dio)*
- *palo je (pada) na pamet (um) komu, što - 'prisjetiti se/prisjećati se koga, čega, pomisliti/pomišljati na koga, na što'*
*Buzdovane, ledeno će Kikaš, nikada ti nije **palo na pamet** da moje račune s ljudima sređuješ, pa ih ne sređuj ni s Bogom! (str. 280)*
- *smetnuti s uma koga, što - 'zaboraviti na koga, na što, izgubiti iz vida koga, što'*
*Ti kao da **smetnu s uma** da smo ja i Kikaš braća, i da je sve ovo što vidiš: pola moja, a pola vas sviju! (str. 303)*
- *skrenuti (šenuti) pameću (umom) - 'poludjeti, izgubiti razum, ostati bez moći rasuđivanja'*
*Ne nosim ja zlu krv, Šimaga Mali. Govorilo je da sam s **pameti skrenuo.***
(str. 40/2. dio)

5.1.2.2. Frazemi sa somatizmom oko

- *prostrijeliti (ošinuti) očima (pogledom) koga* - 'oštro (ljutito, prijekorno) pogledati koga'
Neka cvrlje, pas im mater!- dobaci neki mladac s lijeve strane oltara. Don Pavao ga ošinu pogledom, nakašlja se i nastavi. (str. 8)
- *držati (imati) na oku koga, što* - 'pažljivo promatrati (motriti) koga, što, kontrolirati (nadzirati)'
Bit će da je već odavno nešto sumnjao i na oku me držao, ili bog će ga znati. (str.70)
- *zamazati/mazati oči komu <čemu>* - 'prevariti/varati koga, zavarati/zavaravati koga, obmanuti/obmanjivati koga'
Eto, i nama prosvjetiteljima narodnim možeš gnjilom jabukom oči zamazati!
(str. 9/2.dio)
- *baciti pogled na koga, što* - 'površno (letimično) pogledati koga, što'
Baci pogled na braću blizance koji su odojke vrtjeli, te pročišta- Antalago i Jokalago, sotone paklene, đavli vam dušu na ražnju, odgrnite žeru s donjeg kraja, zar ne vidite da će prisvediti! (str. 50/2. dio)
- *ne skidati oka (očiju) s koga, s čega* - 'netremice promatrati koga, što, gledati koga, što s osobitom pozornošću i zanimanjem'
Ej, kad zamedu kadulja pa vrijesak...- ne zna se već po koji put uzdahnu Potrka ne skidajući oka s izazovnih Gretinih oblina, koje su kroz od znoja vlažnu haljinu mirisale primamljivije od sve ovozemne kadulje i vrijeska, ivice i dupčaca, i svih trava ljekovitih, medenih. (str. 216/2. dio)
- *u četiri oka* - 'nasamo, bez svjedoka, udvoje, u povjerenju'
Stoga ti opet u četiri oka, čestit stojim: i neću ti više kroz trsku i močvaru, kostobolja me žestoko načela, već zračnice pod guzicu, pa se pobro, treskaj i uživaj!
(str. 282/2. dio)

5.1.2.3. Frazemi sa somatizmom zubi

- *naoružan do zuba* - 'dobro naoružan (oboružan), sav u oružju'
*Nu, svijetli cesar sa svima njima, sa svim hajducima i ustancima u lance i tamnice, a goloruke prebjegje što u Krajinu za rusu glavu utočište potražuju, još i danas odmah goloruke Turčinu na milost i nemilost izručuje, dok se Turci Hercegovci po samome gradu Imotskome, **do zubu naoružani**, šetkaju i baše i kupuju ovohoću-ovoneću, baš kao i u svojoj kući.* (str. 170)
- *stisnuti/stiskati zube* - 'otrpjeti/trpjeti bol (nedaće, nepravdu, uvredu) strpljivo podnijeti/podnositi bol (teškoće, tegobe)'
*Stoga **stisni zube**, nisam dugačak.* (str. 215)

5.1.2.4. Frazemi sa somatizmom kosa

- *diže se kosa <na glavi>* komu od čega - 'biti zaprepašten (preneražen); biti uplašen (prestravljen)'
*A od same pomisli da su ta skrovita bića u tako silnom broju u komšiluku okupljena ljudima bi se **dizala kosa na glavi**, ledeni mravci i trnci puzli uz kičmu, i bijahu sasvim rijetki oni koji bi se sami usudili kroz pomrčinu iz kuće u kuću pretrčati.* (str. 166)
- *ni dlaka (vlas) neće s glave pasti* - 'nikome se ništa loše neće dogoditi, nitko neće doživjeti neugodnost'
*Stoga nikada ni jednom od mojih lazara, makar i u pravo kreševo zapao, **ne pade ni vlas s glave** ni čvokac na glavu.* (str. 171)
- *za dlaku* - 'za <vrlo> malo'
*Stotine vrsta i oblika, i jedno drugo samo **za dlaku** nadvisuje.* (str. 84)

5.1.2.4. Frazemi sa somatizmom srce i duša

- *tvrda srca* - 'bezosjećajan, hladan, bezdušan, okrutan'

*Za vas, velju, jer ako bi netko, daklem, bio tako **tvrda srca** da vam ne udijeli šaku vune i kašiku ulja ni poradi sirotinje vaše, ni poradi Boga, nebesa mi, udijelit će poradi sebe sama... (str. 9)*

- *dobra (mek) srca* - 'dobar, osjećajan, suosjećajan, pun razumijevanja'
*Tamo su ti većinom ženske, a žensko je udavači **meka srca**.*
- *primiti/primati (uzeti/uzimati) <k> srcu što* - 'ozbiljno shvatiti/shvaćati što'
*Samo da Bog, milostiva ga budi hvala i slava, moju ludu kletvu **k srcu ne uzme**, inačije ću se proklinjati i na ovom i na onom svijetu. (str. 39)*
- *koliko <god> ti srce (duša) želi (zaželi,hoće)* - 'koliko <god> želiš (hoćeš), veoma mnogo, u izobilju, u velikim količinama, do mile volje'
*A Matan ti se kune i veli, naći ćeš svega **što ti srce želi**: pomadice za lijepo lice, za ruse kose ukosnice, za ručice narukvice, za nožice podvezice, za uhašca naušnice, za vrat bijeli đerdan cijeli... (str. 153/2. dio)*
- *mirne duše* - 'mirno, lako, slobodno, neopterećeno, bez oklijevanja (krzmanja)'
*Mijovile, kakav je tvoj život bio? Možeš mu **mirne duše** odgovoriti „od koristi!“ (str.156)*
- *prodana duša⁶* - 'pokvarenjak, čovjek koji se odrekao poštenja radi koristi'
*Evo ti narodočuvara naših: činovnici, stari talijanski autonomasi, srpski doseljenici i neke **prodane hrvatske duše**, a svi na čelu s cesarskim namještenikom Jovanovićem! (str. 254)*

5.1.2.5. Frazemi sa somatizmom jezik

- *razvezao se jezik komu ili razvezalo je jezik što komu* - 'početi mnogo (naširoko) govoriti pod utjecajem čega, iznenada se razbrbljati'

⁶ U frazeološkim je rječnicima zabilježen frazem prodana duša, stoga je ovdje riječ o piščevoj frazeološkoj igri.

*Dok je bukara ponovo kružila, malo pomalo **razvezaše se jezici** i kuhinju ispuni onaj bezbrižni, veseli, svakidašnji žamor, u kojem se ništa ne odvija osim starenja. ko Bog zapovijeda- 'dobro, kako treba (priliči), kako je red, kako se očekuje' (str.15)*

- *ugristi se (ujesti se) za jezik ili pregristi jezik - 'naglo ušutjeti, iznenada prestati govoriti/da se ne bi reklo previše/, požaliti zbog izgovorenih riječi'*
***Pregrizao jezik, dabogda!** (str. 41)*
- *držati jezik za zubima - 'šutjeti, suzdržavati se od govorenja/iz opreza, od straha itd.'*
*Tako bi moglo i biti- ispravi ga Kikaš- da si **držao jezik za zubima.** (str. 42)*
- *povući/vući (potegnuti/potezati) za jezik - 'navesti/navoditi (izazvati/izazivati) koga da progovori (da kaže nešto što nije namjeravao)'*
*Striče moj, nevoljo moja, baš me **za jezik vučeš!** (str. 310)*

5.1.2.6. Frazemi sa somatizmom noga

- *s noge na nogu - 'vrlo polako, bez žurbe (ići, vući se i sl.)'*
*Potrka se **s noge na nogu** primiče djedu Kikašu, povuče ga udvorno za košćate prste i upita: Nije li ovo Prpin dočić? (str.23)*
- *put pod noge <!/> - 'krenuti na put (putovanje), uputiti se u određenom pravcu'*
*Torbe na rame, štapove u ruke i **put pod noge!** (str. 44)*
- *gori pod petama (nogama) komu - 'biti u velikoj opasnosti (pogibelji), biti ugrožen'*
*Apri, otvori, **pod petama mi gori.** (str. 173)*

5.1.2.7. Frazemi sa somatizmom krv

- *proliti/prolijevati krv - 'žrtvovati život za koga, što, biti ubijen (ranjen) u ratu, okršaju'*
*Ej, koliko je na tom mirnom polju vranih konja igralo, koliko li sablji vitlalo, kolika se **krv prolijevala** (str. 34)*

- *plave krvi* - 'plemićkog (aristokratskog roda)'

*I kakve je već **plave krvi** bio, baci se na đogina i začas pade na Kasim-aginu kulu.*

(str.35)

5.1.2.8. Frazemi sa somatizmom dlan i šaka

- *čuvati (držati i sl.) koga, što kao kap vode na dlanu* - 'nježno voljeti koga, biti pažljiv (dobar, nježan) prema komu'

*Umjesto da mene i sve ostale **ko kap vode na dlanu** nosiš, ti nam u usta galebina bacaš!* (str. 28)

- *kao na dlanu* - 'jasno, vidljivo, pregledno'

*I što se sad smucaju kad je **ko na dlanu** jasno da Čaljkušići bježe podvinuta repa i uvučena vrata, da bježe brže od vjetra i da neće stati dok ih puškama ne zaustave.*

(str. 179)

- *udariti/udarati (lupati/lupati) šakom po stolu* - 'odlučno se suprotstaviti/suprotstavljati, oštro prekinuti/prekidati nešto što se ne odobrava; izraziti/izražavati protest (nezadovoljstvo)'

*Na to Potrka ustade i žestoko **lupi šakom od stol!*** (str. 182/2. dio)

5.1.2.9. Frazemi sa somatizmom ruka

- *na svoju ruku*- 'samostalno, samoinicijativno, po svojoj volji (odluci, inicijativi)'

*Marija Poprda neprestance nagovara najmlađu ti sestru Ljubicu da **na svoju ruku** u prošnju krenu, no osim nagovora i razgovora ni kašike prge.* (str. 26/2. dio)

5.1.2.10. Frazemi sa somatizmom leđa

- *zabiti/zabijati nož u leđa* komu - 'izdati/izdavati *koga*, podmuklo napasti/napadati *koga*'

Ali zabij ti nož u leđa ovom kurvanjskom kamenu, stvorenu samo za siktanje zmija i zavijanje vukova! (str. 89)

- *okrenuti/okretati leđa* komu, čemu - 'napustiti/napuštati *koga*, što, iznevjeriti/iznevjeravati *koga*, što, prekinuti/prekidati odnos s *kim*'

Okrenu ti leđa ko gizdava kučka poslije parenja. (str. 231/2. dio)

5.1.2.11. Frazemi sa somatizmom koža

- *uvući se/uvlačiti se (zavući se/zavlačiti se i sl.) pod kožu* komu - 'umiliti se/umiljavati se komu, pridobiti/pridobivati čiju naklonost'

Za njim ostade tamni oblak jeze, koja se svima odjednom zavuče pod kožu. (str. 180)

5.1.2.12. Frazemi sa somatizmom rep

- *podviti (podvući) rep* - 'uzmaknuti, povući se, pokunjiti se, postati svjestan svoje slabosti.'

*I što se sad smucaju kad je ko na dlanu jasno da Čaljkusići bježe **podvinuta repa** i uvučena vrata, da bježe brže od vjetra i da neće stati dok ih puškama ne zaustave.*

(str. 179)

- *staviti soli na rep* komu - 'uzalud pokušati uhvatiti nekoga tko je izvan dohvata, uzalud pokušati nadmudriti *koga*'

*I nije samo Matan, ima tu i drugih čerupavaca, i Čišćana i Lovrećana i Studenčana... uzmi na veresiju pa im **soli na rep** kad je sve stanje i imanje jal na ženi, jal na ćaći, jal na braći, kano i Matanovo na tebi.* (str. 171/2. dio)

5.1.3. Frazemi s ostalim sastavnicama

- *prevesti žedna (žednog) preko vode* koga - 'prevariti koga, namagarčiti koga, napraviti od koga budalu'
*Škiljo će sigurno udariti na Mostar jer zna da te ne može **žednog preko vode**.* (str. 14)
- *zlata vrijedan* - 'dragocjen, veoma vrijedan, velike (neprocjenjive) vrijednosti, neobično važan'
*Dobar momak, **vrijedi zlata**,*
samo nema moćnog alata! (str.15)
- *kako Bog zapovijeda* - 'dobro, kako treba (priliči), kako je red, kako se očekuje'
*Nije se moglo reći da Potrka ne voli ćaću **kako Bog zapovijeda**, ali se moglo reći da ga ne voli mnogo više nego Bog zapovijeda.* (str.16)
- *kao grom iz vedra neba* - 'iznenada, potpuno (sasvim) neočekivano'
*A imali smo ga! Kakve loze, kakvo polje, kakvi voli... I sve to razbojnik zapi! I ono bi kućice zapio, da Bogu ne dojadi, pa ga **gromom iz vedra neba**, kono moja, kruno moja..* (str.27)
- *bez riječi* - 'šuteći, šutke, ništa ne govoreći, bez prigovora'
*Jokaš, za čudo, **bez riječi** ustade s kamena sučelice, otrombolji se i pođe preko dočića, nekako čudno, isprebijano, dok su mu se obješene ruke beživotno klatile* (str.26)
- *šejtan te odnio!* - 'ne gnjavi!, ne zanovijetaj!, ne smetaj!'⁷
*Možda su i zamantali, pomisli Potrka, te drenovačom Turčinu badnu, na što ovaj skoči i prosikta: „**Nek te šejtan nosi!**“* (str. 52)
- *luk i voda* - 'nešto bezvrijedno (krajnje loše), obična koještarija'

⁷ Ekvivalent u hrvatskom standardnom jeziku bio bi mu frazem *vrag te odnio*. Leksem *šejtan* turcizam je u značenju *vrag*, stoga je ovaj frazem odraz govora sredine u kojoj je smještena radnja romana.

*Sve ti je to, moj djede **luk i voda**, šuć-muč pa prolij dok mi to momče ne imentuješ i bod-bod prstom u srce!* (str. 63)

- *u nebranom (neobranom) grožđu (biti, naći se) - 'u neprilici, u nezgodnom (teškom) položaju'*
*Ali kako se čovjek često i odviše uzda u Boga i precjenjuje vlastite snage, to se često **nađe u nebranu grožđu**.* (str.93)
- *vrag je odnio šalu - 'stanje je veoma ozbiljno (kritično), stvar je ozbiljna'*
*Vidjevši da je **vrag odnio šalu**, Prpa koji se fratrima od početka svidio i gutanjem samoglasnika do suza ih nasmijavao, ustade i zabrza.* (str. 101)
- *pod stare dane - 'u starosti, pod starost, u visokim (poodmaklim) godinama'*
*Ali kako se **pod stare dane** pravdi priklonio, učini mu se prikladnijim da kadija istu pravdu podari.* (str. 114)
- *prihvatiti se (latiti se) pera - 'početi pisati, početi se baviti pisanjem.'*
*Da bi se, daklem, spoznalo, ispravilo i nadopunilo što Đače-Nedouče brzopleto zapisa, moradoh se i sam, ma da peru nisam vičan, **pera latiti**.* (str. 137)
- *Ostaviti/ostavljati (prepustiti/prepuštati) koga, što na milost i nemilost komu, čemu - 'ostaviti/ostavljati koga, što bespomoćnim, bez zaštite pred kim, pred čim, prepustiti/prepuštati koga, što čijoj samovolji.'*
*Nu, svijetli cesar sa svima njima, sa svim hajducima i ustancima u lance i tamnice, a goloruke prebjege što u Krajinu za rusu glavu utočište potražuju, još i danas odmah goloruke Turčinu **na milost i nemilost** izručuje, dok se Turci Hercegovci po samome gradu Imotskome, do zuba naoružani, šetkaju i baše i kupuju ovohoću-ovoneću, baš kao i u svojoj kući.* (str.170)
- *ni na nebu ni na zemlji - 'na neodređenom mjestu, u neodređenoj situaciji'*

*I činjaše se da **ni na nebu ni na zemlji** nema ništa do tih dvojih usta, koja su krkljala prokletstvo i vapila pravdu, onu jedino valjanu pravdu potpunog poravnjanja.*

(str. 179)

- *mačji kašalj* - 'mala (neozbiljna) stvar, sitnica, nešto zanemarivo; (beznačajan) čovjek'
*E, ljudi moji, gdje ste vi, a gdje mi Amerikani...Gdje je naše znanjstvo, naša teknik... teknik, old bojs, a ne **mačji kašalj**...*(str. 243)
- *preko noći* (*postići što, obogatiti se itd.*) - 'u vrlo kratkom vremenskom razdoblju, naglo, brzo (*postići što, obogatiti se itd.*)'
*No to se ne sviđje Džoovu bratu Ivanu, koji se uz velika brata i sam, **preko noći**, u velika prometnuo.* (str. 243)
- *preko volje* - 'nevoljko, nerado, u neraspoloženju, protiv <svoje> volje'
*Pa ipak Džo ne raspali. Upadica ga smete i ošamuti, te mu se učini neskladnim i neprikladnim da iz ove otužne stvarnosti na kalifornijske oblačiće poskoči, te se ukopa gdje se nađe, iako **preko volje**.* (str. 246)
- *do mile volje* - 'koliko god se želi (hoće), do zadovoljenja svojih prohtjeva, do iznemoglosti'
*A fra Ambrozije skoči: „Eno ti kretina, eno ti sjekira i evo ti ruka, pa ga odsječenom miluj **do mile volje**, ali živom ga neću ni dotaknuti!“* (str. 253)
- <jedva> *sastaviti/sastavljati* (*vezati/vezivati i sl.*) *kraj s krajem* - 'novčano oskudijevati, jedva preživljavati u novčanoj oskudici'
*Nadničari sa svojom mršavom zaradom, ipak zaradom, već će nekako **kraj s krajem**, do je prosjacima bilo odavno jasno da će im ispred vrata prije Poklada prozelenjeti „kljenova nedilja“, ako ne padne i godina devedeset i deveta.* (str. 324)

- *puhati u isti rog s kim ili puhati u čiji rog* - 'pokazivati svoje slaganje s kim, ulagivati se komu postupajući poput njega, prihvaćati čije stavove (djelovanje)'
A sada vam ih don Petar opra, pa premilostivoj vlasti jezik plazite umjesto da s njom i gospodom u slozi proživite-podrugnu se debeli don Luka, jedini pop u Krajni koji je s onom šaćicom talijanskog i talijanškog činovništva u isti rog puhao. (str. 9/2. dio)
- *uzeti/uzimati za zlo komu što* - 'zamjeriti/zamjerati (predbaciti/ predbacivati) komu što'
„Ne uzmi im za zlo pope- smiruju me crkovinari-nije njima lako.“ (str. 19/ 2. dio)
- *rascviliti se kao ljuta (kišna) godina* - 'gorko (na sav glas) zaplakati/plakati (zakukati/kukati)⁸
Sad se Jokaš rasplaka za sinom, rascvili se ko ljuta godina, kose čupa, iz krčme ne izlazi: vinom čemer gasi. (str. 27/2. dio)
- *navesti/navoditi (navući/navlačiti i sl.) na tanak led koga* - 'prevariti/varati (nasamariti i sl.) koga, prijevarom nagovoriti/nagovarati koga na što'
Nijedan se bijes s jednim „nećeš“ ne potisnu, te gnjevan na njih a još više na se- što se kao kakav žutokljunac dao navući na tanak led i upasti u tako jadnu i prozirnu seljačku kopku- stade prijetiti zatvorom, oduzimanjem pokućarske dozvole, bojkotom sviju trgovaca, da na kraju žalosno splasne podviknuvši na svog dostojanstveno šutljivog odvjetnika. (str. 101/2. dio)
- *vratiti/vraćati milo za drago komu* - 'uzvratiti/uzvracati jednako oštrim (ružnim) postupkom (riječima) komu, osvetiti se/osvećivati se komu, ne ostati/ne ostajati dužan komu'
Ne boj se čako, zovnut ću te da me smrznuta odmrzneš!- uzvрати Matan milo za drago. (str. 201/2. dio)
- *ne cvjetaju (cvatu) ruže komu* - 'teško je komu, život je težak (kompliciran) komu'
Misle da će im ruže cvasti - gorko će Šunje i već im vidje ruke iščeprljane od drače i trnja. (str. 231/2. dio)

⁸ Frazem je u frazeološkim rječnicima zabilježen kao *zaplakati/plakati (zakukati/ kukati i sl.) kao ljuta (kišna) godina.*

- *reda radi* - 'tek tako, bez prave potrebe, samo iz nekog obzira'
Ma što govoriš, rđa te ubila! - zarezha ispod glasa Šimaga Mali, ma zarezha, što bi se reklo „*reda radi*“ (str. 233/2. dio)
- *čist kao suza (sunce)* - 'pošten, pravedan, moralan, kojemu se ne može ništa prigovoriti'
...*Detektivi je pokazao sasvim umjestan račun gospodina Schwarza da je sav taj, tobože, krijumčarski posao pred zakonom čist kao suza*...(str. 254/2. dio)
- *dobar kao kruh* - 'vrlo dobar, dobrodušan, dobra srca, izuzetne dobrote /o čovjeku/'
*A ona sirotica, ko kruh koji se jede, ko vino kojim se pričešćuješ, ko duša što dušom miriše...I što, nevolja moja, imade od života? Jad i kukavicu, i zlo moje!*⁹
(str. 295/2. dio)

Ukoliko se promotri naveden popis frazema u romanu „*Prosjaci i sinovi*“, mogu se uočiti veze između nekih frazema. Jedna od takvih veza je između frazema *navući na tanak led* i *prevesti žednog preko vode*. Oba se frazema odnose na prevaru koja će biti učinjena komu, ali frazem *navući na tanak led* uz navedeno ima i dodatnu konotaciju da prevara može koga dovesti u opasnost, što frazem *prevesti žednog preko vode* ne uključuje. Na popisu frazema uočava se i jedan općeeuropski frazem, a to je frazem *plave krvi*.

⁹ Poredbenom frazemu nedostaje A-dio kojega sadrži njegov značenjski ekvivalent potvrđen u frazeološkim rječnicima – *dobar kao kruh*.

5.2. „Vječno nasmijano nebo“- frazemi, značenje i kontekst

„Vječno nasmijano nebo“ kronika je djetinjstva, a u ulozi pripovjedača je mali Ivan koji u prvom licu na simpatičan i duhovit način iznosi najvažnije događaje iz svog djetinjstva. Roman je strukturiran tako da se na početku umjesto predgovora nalazi šest pučkoškolskih zadaća čime se dodatno pojačava svijest o dječaku kao pripovjedaču. Te zadaće nose nazive: *Moje selo, Moj otac, Moja majka, Moj did, Moja baka i Moj prvi doživljaj*. U tim se zadaćama na vrlo detaljan i humorističan način opisuju najvažnije osobe i događaji iz Ivanova života. One pokazuju njegove poglede i shvaćanja određenih životnih pojavnosti koje su, u skladu s njegovim godina, često pogrešno tumačene. Međutim, te zadaće imaju još nekoliko bitnih uloga u romanu osim prethodno navedenog. Naime, osim što implicitno određuju temu, a to je djetinjstvo, one određuju i mjesto radnje, najvažnije likove i naratora. Mali Ivan je osim pripovjedača ujedno i glavni lik koji se neprestano kreće kroz prostor Medova Dolca i bilježi svoja zapažanja koja komentira i doživljava vrlo emotivno. Kroz lik samoga Ivana pokazana je priroda Raosova pripovijedanja. „To nije nikako pričanje bez pokreta i oponašanja, to je cijeli sustav igre. On je u „Vječno nasmijanom nebu“ s nevjerojatnom jezično-stilističkom lakoćom uspio oblikovati šarmantni diskurs malenog dječaka.“ (Lederer 1997: 10). Čitajući roman, kroz dječju naivnu perspektivu, čitatelj se upoznaje s likovima koji su opisani na vrlo zanimljiv način. Naime, pripovjedač za majku govori kako je raspaljiva, otac je grubijan, baba je ćorava i sl. Ta dječja perspektiva autoru omogućuje da sve opiše točno onako kako jest bez imalo uljepšavanja i dodavanja jer je u naravi svakoga djeteta da stvari opiše točno onako kako ih vidi i doživi. Za ovaj se roman može slobodno reći kako je on „beskrajna igra i izvor bezgraničnih djetinjih radosti i smijeha.“ (Lederer 1997:12).

U romanu „Vječno nasmijano nebo“ nisu potvrđeni biblijski frazemi. Prikupljeni će frazemi biti podijeljeni na somatske frazeme i ostale frazeme koji se ne mogu uvrstiti u zajedničku tematsku skupinu frazema.

5.2.1. Frazemi sa somatskom sastavnicom

5.2.1.1 Frazemi sa somatizmom glava i pamet

- *kao bez glave (trčati, motati se i sl) - 'brzo, zbunjeno, smeteno, u panici (trčati, motati se i sl.)'*
O, izdržat ću ja, izdržati. Ljudi su i mnogo gore stvari izdržali- uru im njihovu. Još malo, još samo malo dok se ne ispeku hostije, a onda okrajke brzo u džep i kao bez glave kući. (str.22)
- *ne ide u glavu komu što - 'ne moći shvatiti što, nikako ne razumjeti što'*
Meni nikako ne ide u glavu, da mu ne pukne i ono straga, gdje se spajaju noge, tako je sve to napeto, on tako debeo i tako se nažimlje. (str. 31)
- *razbijati (lupati i sl .) <sebi> (si) > glavu - 'mučiti sebe mislima, dugo razmišljati, mučno tražiti rješenje'*
Uostalom, zašto bih ja za to razbijao glavu! (str. 109)
- *od glave do pete - 'potpuno, sasvim, u cijelosti, u svim pojedinostima'*
Pogrdno sijeda od glave do pete, i straga i sprijeda! (str. 114)
- *biti pri zdravoj pameti - 'biti normalan (uravnotežen), biti duševno zdrav'*
Nisi ti pri zdravoj ...um, um...Tko je živ upamtio da muško na muško skače? (str. 68)

5.2.1.2. Frazemi sa somatizmom nos

- *dignuti/dizati nos - 'uobraziti se/uobražavati se, postati/postajati ohol (bahat, umišljen), ponijeti se/ponašati se oholo (bahato), imati o sebi visoko mišljenje'*
Ona je spustila nos, a ja sam ga digao. (str. 58)
- *pod (pred) nosom (biti, nalaziti se i sl.) ili ispred nosa (biti, nalaziti se i sl.) - 'u neposrednoj blizini, jako blizu (biti, nalaziti se i sl.)'*

*Na koncu ne bi bilo pravedno da je bude: da ja moram dvanaest kilometara pješačiti, a da sutrašnjoj djeci bude **pod nosom**.* (str. 102)

5.2.1.3. Frazemi sa somatizmom ruka

- *dignuti/dizati ruke* od koga, od čega - 'odustati/odustajati *od koga, od čega*, prestati brinuti se za *koga, što*'
*Onda sam **digao ruke** od svega i naučio onako kako mi je rekla.* (str. 54)

5.2.1.4. Frazemi sa somatizmom dlaka

- *za dlaku* - 'za <vrlo> malo'
*Koliko je bio malen, toliko je još i **za dlaku** više bio napržast.* (str. 81)

5.2.2. Frazemi s ostalim sastavnicama

- *ne biti ni rod ni pomozbog* komu - 'ne biti *s kim* ni u rodbinskoj ni u prijateljskoj vezi, nemati nikakvih veza *s kim*'
*Ne znam zašto ih zovemo tetkama kad nam nisu **ni rod ni pomozbog**. Mater kaže da se to pristoji, hoće reći, mora.* (str.24)
- *ni kriv ni dužan* - 'potpuno nevin (nedužan), bez ikakve krivnje, bez pravoga razloga (povoda)'
*Opsovao sam Viculinu oca. Bože moj, kako me je onda mater išibala **ni kriva ni dužna**.* (str. 46)
- *ne da vrag mira* komu - 'nije valjda (moguće), neće biti'
*A meni svejedno **vrag nije dao mira** i mjesecima se nisam mogao oterasiti misli kako se to jadni Isus ulijepio u med.* (str. 51)
- *ni pet ni šest* - 'bez okolišanja (razmišljanja, ustručavanja)'

*Gledam biskupa u svili i kadifi, pa da mu onako **ni pet ni šest**, već odmah u obraz da je čobanin. (str. 55)*

- *živjeti u svili i kadifi - 'živjeti bogato (raskošno)'*
*Gledam tu biskupa **u svili i kadifi**, pa da mu onako ni pet ni šest, već odmah u obraz da je čobanin. Jer kaže: "Mi smo tvoje ovce, a ti naš..." "Čobanin. A da što? (str. 55)*
- *umrijeti/umirati od straha - 'osjećati veliki strah, silno se bojati, plašiti'*
*Nije to zbog mene, nego zbog tebe, jer bi ti **umrla od straha**. (str.80)*
- *biti (stajati) na čijoj strani - podržavati nekoga*
*A Viculin je, kao i uvijek, **na mojoj strani**, pa zna i bez knjiga da mu ti i ti nisu donijeli maslo, ti i ti vunu, ti i ti jaja. (str. 81)*
- *ide (teče i sl.) kao po loju - 'ide (odvija se) bez smetnje (poteškoća), ide kao podmazano'*
*Zatim je sve **išlo kao po loju**. (str. 108)*
- *hoćeš-nećeš - 'i bez svoje volje, nehotice, kako god to shvatio, u svakom slučaju'*
*Sada će je odvesti kući, zaključati u sobu, raditi od nje što mu srce želi, a nakon toga, **hoćeš-nećeš**, moraš se za nj udati. (str. 161)*

5. STRUKTURNA ANALIZA FRAZEMA U ROMANIMA „PROSJACI I SINOVI“ I „VJEČNO NASMIJANO NEBO“

Frazemi se mogu analizirati na različite načine, ali tri su osnovna tipa analize: semantička, sintaktička i strukturna analiza. Dok je u središtu semantičke analize frazeološko značenje, a u sintaktičkoj uključivanje frazema u rečenično ustrojstvo, strukturna analiza podrazumijeva sagledavanje formalne strane frazema. Navedeno označava određivanje opsega frazema, njegova leksičkog sastava i određivanje sintaktički glavne komponente.

U nastavku će se rada svi ranije potvrđeni frazemi iz dvaju romana razvrstati s obzirom na njihov opseg, odnosno bit će podijeljeni ovisno o tome radi li se o frazemima fonetska riječ, frazemska sintagma, polusloženica ili frazemima sa strukturom rečenice.

6.1. Frazemi fonetske riječi

Frazemi fonetske riječi sastoje se od jedne ili više autosemantičkih i jedne sinsemantičke riječi koje zajedno čine jednu akcenatsku cjelinu te na taj način čine opsegom najmanju frazeološku jedinicu. Međutim, pojedini frazeolozi ovu skupinu frazema drže spornom jer smatraju kako se isključivo jedinice sastavljene od najmanje dviju akcentiranih komponenti mogu nazivati frazemima. Prema Željki Fink-Arsovski (2000.) ovaj tip frazema posve opravdano ulazi u frazeološki korpus. Ona, naime, ističe kako frazemi fonetske riječi sadrže sve karakteristike frazema: „Oni imaju stalan i jedino moguć leksički sastav, ne stvaraju se u govornom procesu i kao cjelina se uključuju u govorni proces, imaju čvrstu strukturu.“ (Fink-Arsovski 2000: 94). Jedino sporno kod ovog tipa frazema moglo bi biti pitanje pripadaju li frazeologiji u užem ili širem smislu. Najveći dio frazema ovoga tipa sastoji se od prijedloga i imenice.

Frazemske fonetske riječi koji su zabilježeni i ovjereni u dvama romanima Ivana Raosa u nastavku su podijeljeni u podskupine s obzirom na njihov leksički sastav.

6.1.1. Prijedlog+ imenica

za dlaku

preko noći (postići što, obogatiti se itd.)

preko volje

pod (pred) nosom

bez riječi

6.2. Frazemske sintagme

Frazemske sintagme sastoje se od najmanje dviju ili više samostalnih riječi. Uz navedeno, mogu još sadržavati i pomoćne riječi, ali ne nužno. Kod ovog tipa frazema mogu se ostvariti zavisne i nezavisne sintaktičke veze. Zavisni se skup riječi prema sintaktički glavnoj riječi može podijeliti na nekoliko skupina.

U nastavku rada daje se prikaz svih frazemskih sintagmi zabilježenih i ovjerenih u dvama romanima Ivana Raosa uz dodatnu podjelu na podtipove frazemskih sintagmi.

6.2.1. Glagolske frazemske sintagme

Prva skupina jesu glagolski frazemi koji predstavljaju vezu glagola s nekom drugom riječju i to najčešće imenicom u akuzativu koja može imati dopunu. Svezu još mogu činiti i imenice u kosom padežu, prijedložni izraz, prilog ili neke druge vrste riječi.

6.2.1.1. Glagol+imenica

Sljedeće glagolske sintagme predstavljaju spoj glagola u infinitivu i imenice u i genitivu :

prihvatiti se (latiti se) pera

doći glave komu

Sljedeće glagolske sintagme predstavljaju spoj glagola u infinitivu i imenice u akuzativu:

proliti/prolijevati krv <za koga, što>

podviti (podvući) rep

stisnuti/stiskati zube

zamazati/mazati oči komu <čemu>

spasiti/spašavati glavu

dignuti/dizati nos

okrenuti/okretati leđa komu, čemu

Sljedeće glagolske sintagme predstavljaju spoj glagola u infinitivu i imenice u instrumentalu:

prostrijeliti (ošinuti) očima (pogledom)

skrenuti (šenuti) pameću

6.2.1.2. Glagol+prijedlog+imenica

primiti/primati <k> srcu što

ugristi se (ujesti se) za jezik ili pregristi jezik

držati (imati) na oku

povući/vući (potegnuti/potezati) za jezik

smetnuti s uma

uzeti/uzimati za zlo

umrijeti/umirati od straha

6.2.1.3. Glagol+pridjev+prijedlog+imenica

navesti/navoditi (navući/ navlačiti i sl.) na tanak led

biti pri zdravoj pameti

biti pri zdravoj pameti

6.2.1.4. Glagol+pridjev+prijedlog+imenica

prevesti žedna (žednog) preko vode

6.2.1.5. Glagol+imenica+prijedlog+imenica

držati jezik za zubima

zabiti/zabijati nož u leđa

staviti soli na rep

udariti/ udarati (lupati/lupati) šakom po stolu

6.2.1.6. Glagol+zamjenica+imenica+prijedlog+imenica

diže se kosa <na glavi>

6.2.1.7. Glagol+prijedlog+imenica+veznik+imenica

ostaviti/ostavljati (prepustiti/prepuštati) na milost i nemilost

čuvati (paziti) koga, što kao oči (oko) u glavi

6.2.1.8. Glagol+prijedlog+imenica

uvući se/uvlačiti se (zavući se/zavlačiti se i sl.) pod kožu

baciti pogled na koga

ne skidati oka (očiju) s koga, s čega

dignuti/dizati ruke od koga, od čega

biti (stajati) na čijoj strani

6.2.1.9. Prilog+glagol+imenica+prijedlog+imenica

<jedva> sastaviti/sastavljati kraj s krajem

6.2.1.10. Glagol+prijedlog+pridjev+imenica

puhati u isti rog s kim ili puhati u čiji rog

6.2.1.11. Čestica+prijedlog+pridjev+imenica

ni za živu glavu

6.2.1.12. Glagol+imenica+prijedlog

baciti pogled na koga

6.2.1.13. Glagol+zamjenica+imenica

posuti se/posipati se pepelom <po glavi>

razbijati (lupati i sl.) <sebi> (si) > glavu

6.2.1.14. Glagol+prilog+prijedlog+pridjev

vratiti/vraćati milo za drago komu

6.2.1.15. Glagol+veznik+imenica+veznik+imenica

ne biti ni rod ni pomozbog komu

6.2.1.16. Glagol+prijedlog+imenica+veznik+imenica

živjeti u svili i kadifi

6.2.1.17. Glagol+imenica+pridjev+imenica

ne prodati dušu crnom vragu

6.2.2. Imeničke frazemske sintagme

Imenički frazemi predstavljaju svezu imenice i imenice u kosom padežu ili prijedložnoj svezi. U tim su frazemima moguće dopune jedne ili druge imenice s atributivnom riječju. (Turk 1997: 314)

6.2.2.1. imenica+pridjev/pridjev+imenica

zlata vrijedan

mačji kašalj

prodana duša

žrtveno janje (jarac)

izgubljena (zalutala) ovca

6.2.2.2. imenica+imenica

dolina suza

6.2.2.3. imenica+prijedlog+imenica

mana s neba ili mana nebeska

6.2.3. Pridjevske frazemske sintagme

Pridjevske frazeme čini skup pridjeva i koje atributivne riječi s imenicom. Relativno čest podtip ovih frazema jesu i imenički frazemi koji predstavljaju spoj imenice i imenice u kosom padežu ili prijedložnoj svezi. Tu su i moguće dopune atributivnom riječju. (Fink-Arsovski 2000:12)

6.2.3.1. pridjev+imenica

tvrda srca

dobra (meko) srca

6.2.3.2. pridjev+prijedlog+imenica

naoružan do zuba

6.2.3.3. prijedlog+pridjev+imenica

na svoju ruku

6.2.4. Priložne frazemske sintagme

Priložni frazemi predstavljaju vezu priloga s nekom drugom riječju i to najčešće imenicom koja može imati dopunu. Vezu još mogu činiti i neke druge vrste riječi poput glagola ili prijedloga.

6.2.4.1. prilog+imenica+glagol

kako Bog zapovijeda

6.2.4.2. prijedlog+imenica+prijedlog+imenica

s noge na nogu

od glave do pete

6.2.4.3. prijedlog+imenica

bez riječi

6.2.4.4. prijedlog+imenica+glagol

na duši je (leži) što komu

6.2.4.5. prijedlog+pridjev+imenica

u nebranom (neobranom) grožđu [biti, naći se]

6.2.4.6. prijedlog+pridjev+imenica

pod stare dane

do mile volje

6.2.4.7. pridjev+imenica

mirne duše

uzdignute glave (čela)

6.2.4.8. veznik+prijedlog+imenica+veznik+prijedlog+imenica

ni na nebu ni na zemlji

6.2.4.9. imenica+prijedlog

reda radi

6.2.4.10. prijedlog+broj+imenica

u četiri oka

6.2.4.11. veznik+pridjev+veznik+pridjev

ni kriv ni dužan

6.2.5. Poredbeni frazemi

Poseban podtip predstavljaju poredbeni frazemi. Registrirano je ukupno pet tipova poredbenih frazema: glagolski, pridjevski, priložni, imenički i zamjениčki. Poredbe su vrlo česte u svakodnevnom govoru i podrazumijevaju usporedbu dvije različite pojave koje imaju neko zajedničko svojstvo. U frazeološkom smislu razlikuju se dva tipa poredbenih frazema, trodijelni i dvodijelni. Trodijelni tip pretpostavlja komponentu koja se uspoređuje, poredbeni veznik i komponentu s kojom se uspoređuje. Dvodijelni se poredbeni frazemi sastoje se samo od B-dijela i C-dijela, u njima je izostavljen dio koji se uspoređuje. (Fink 2002:10)

6.2.5.1. glagolska poredbena sintagma

čuvati koga kao kap vode na dlanu

zaplakati/ plakati (zakukati/ kukati i sl.) kao ljuta (kišna) godina

čuvati (paziti) koga, što kao oči (oko) u glavi

6.2.5.2. priložna poredbena sintagma

kao grom iz vedra neba

kao bez glave (trčati, motati se i sl.)

6.2.5.3. pridjevska poredbena sintagma

čist kao suza

dobar kao kruh

6.2.5.4. Poredbeni frazemi fonetske riječi

U analiziranoj građi potvrđen je samo jedan poredbeni frazem fonetska riječ koji se sastoji od poredbenoga veznika, prijedloga i imenice: *kao na dlanu*.

6.3. Frazemske rečenice

Frazemske rečenice relativno su čest oblik u kojem se frazemi pojavljuju, a mogu se rabiti samostalno i nesamostalno. Nesamostalne se strukture mogu proširiti novim rečeničnim dijelovima ili se mogu uklopiti u drugu rečenicu. S obzirom na sintaktički ustroj samostalne frazemske rečenice mogu biti proste, nezavisnosložene i zavisnosložene. S druge strane, nesamostalne se frazemske rečenice preko kolokata uklapaju u drugu rečenicu kao njezin dio. (Turk 1997: 316)

Frazemske rečenice koje se zabilježene i ovjerene u dvama romanima Ivana Raosa su:

ne daj Bože

vrag je odnio šalu

razvezao se jezik komu ili razvezalo je jezik što komu

ni dlaka (vlas) neće s glave pasti komu

gori pod petama (nogama) komu

palo je (pada) na pamet (um) komu, što

koliko <god> ti srce (duša) želi (zaželi,hoće)

ne cvjetaju (cvatu) ruže komu

ne ide u glavu komu što

ne da vrag mira komu

diže se kosa <na glavi> komu od čega

6.4 Frazemske polusloženice

Frazemske polusloženice novoustanovljena su skupina frazema prema frazemskom opsegu. Iako ih većina frazeologa ubraja u frazeološki korpus, drugi smatraju kako je njihova frazeološka priroda upitna s obzirom na samu definiciju frazema. „Naime, polusloženice su jednorječnice slijeva i zdesna omeđena bjelinama koje između svojih sastavnica imaju spojnicu.“ (Kovačević, Ramadanović 2013: 273). Činjenica da svaka sastavnica ima svoj naglasak drži ih unutar definicije frazema. Dakle frazemske polusloženice su jednorječnice s barem dvama naglascima. Frazemske polusloženice se mogu podijeliti na sedam podskupina: (Kovačević, Ramadanović 2013)

1. frazemske polusloženice u kojima je barem jedna sastavnica neleksemska , stranog podrijetla ili fonološki neprilagođena,
2. frazemske polusloženice u kojima su obje sastavnice prilozi,
3. frazemske polusloženice u kojima su obje sastavnice glagoli u kojem obliku ili načinu,
4. frazemske polusloženice u kojima su obje sastavnice pridjevi,
5. frazemske polusloženice u kojima su obje sastavnice prijedlozi,
6. frazemske polusloženice u kojima su obje sastavnice imenice,
7. frazemske polusloženice u kojima je jedna sastavnica imenica, a druga prilog

Strukturalna analiza pokazuje kako su najčešće one frazemske polusloženice kojima su sastavnice dva priloga ili dva glagola. (Kovačević, Ramadanović 2013:275)

U dvama romanima Ivana Raosa zabilježena je i ovjerena samo jedna frazemska polusloženica:

hoćeš-nećeš

7. ZAKLJUČAK

Ovaj rad nastao je kao produkt mog velikog interesa za frazeologiju koji se rodio na predavanjima iz kolegija Leksikologija hrvatskoga standardnog jezika. Međutim, on predstavlja spoj i s mojim drugim velikim interesom, a to je hrvatska književnost. Ovo je bilo prvi put da sam nekom književnom djelu pristupila analitički, što se iskazalo veoma zanimljivim.

Sve prethodno izneseno u ovom radu nedvojbeno potvrđuje kako se Ivan Raos koristio velikim brojem frazema. Razlog tomu je njegova težnja da protagoniste koji se javljaju u romanima prikaže na što humorističniji način, ali i ujedno da prikaže njihove stavove prema određenim životnim pojavama.

U dvama romanima Ivana Raosa ovjeren je velik broj frazema. Međutim, veći broj frazema zabilježen je u romanu „Prosjaci i sinovi“, što ne čudi s obzirom na činjenicu da je to mnogo opsežniji roman od romana „Vječno nasmijano nebo“. Jednako tako, u drugom romanu u ulozi pripovjedača je dijete koje se uglavnom koristi veoma jednostavnim rečeničnim konstrukcijama koje ne uključuju mnogo frazema. U „Prosjacima i sinovima“ zabilježeno je ukupno 78 frazema, a u „Vječno nasmijanom nebu“ 23 frazema. Svi se ti frazemi mogu provjeriti u frazeološkom rječniku, što pomalo začuđuje jer to ukazuje na izostanak autorovih frazeoloških igri i lokalnih frazema.

Pri analizi prikupljenoga frazeološkog korpusa u romanu „Prosjaci i sinovi“, uočeno je kako prevladavaju biblijski i somatski frazemi pa su s obzirom na navedeno prikupljeni frazemi podijeljeni u tri skupine: biblijski frazemi, somatski frazemi i frazemi s ostalim sastavnicama. Kod somatskih frazema prevladavaju oni sa somatizmom *glava* i *pamet*. Prevlada somatizma *glava* uopće ne začuđuje jer je u somatskoj frazeologiji to najprisutnija somatska komponenta. Somatizam *pamet* (koji neki frazeolozi ne ubrajaju u somatizme) čest je zbog zanata protagonista, a to je prosjaštvo u kojem pamet i lukavost igraju ključnu ulogu. U romanu „Vječno nasmijano nebo“ također prevladavaju somatski frazemi, ali u romanu nisi zabilježeni biblijski frazemi.

U romanima se autor u najvećoj mjeri koristio frazemima koji oblikom pripadaju frazemskim sintagmama. Kada je riječ o podskupinama frazemskih sintagmi, u najvećem su broju prisutne glagolske sintagme, a odmah slijede priložne sintagme. Imeničke i pridjevske

sintagme zastupljene su u manjem broju. Ovjereni su i primjeri koji se ubrajaju u poredbene frazeme i to glagolski, priložni i pridjevski poredbeni frazemi. Frazemi fonetske riječi i frazemske rečenice nisu zastupljene u jednakoj mjeri, odnosno ovjereno ih je puno manje od frazemskih sintagmi. Kada je riječ o novoustanovljenoj skupini frazema prema opsegu, odnosno frazemskim polusloženicama, ovjerena je samo jedna polusloženica *hoćeš- nećeš* i to u romanu „Vječno nasmijano nebo“.

Frazemi iz romana „Prosjaci i sinovi“ i „Vječno nasmijano nebo“ mogu biti predmetom i ostalih analiza frazema, osobito semantičke analize, a poticajno bi bilo istražiti frazeme i u ostalim Raosovim djelima i tako dobiti cjelovitu sliku frazeologije njegovih djela.

Tema su ovoga rada frazemi potvrđeni u romanima „Prosjaci i sinovi“ i „Vječno nasmijano nebo“ Ivana Raosa. U oba je romana potvrđen velik broj frazema koji su ovjereni u dvama frazeološkim rječnicima. Za sve je potvrđene frazeme naveden kontekst i značenje, ali uz navedeno prikazuje se i detaljna podjela s obzirom na tematska područja. U radu se donosi detaljna strukturna analiza svih frazema.

Ključne riječi: Ivan Raos; *Prosjaci i sinovi*; *Vječno nasmijano nebo*; frazem; strukturna analiza frazema

8. IZVORI

1. Raos, Ivan. 1984. *Prosjaci i sinovi*. Matica hrvatska. Zagreb.
2. Raos, Ivan. 1997. *Vječno nasmijano nebo*. Riječ. Vinkovci.

9. LITERATURA

1. Fink-Arsovski Željka. 2002. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. FF press. Zagreb.
2. Fink-Arsovski, Željka. 2000. Tipovi frazema-fonetskih riječi: *Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa Riječki filološki dani*. 93–97.
3. Jernej, Josip. 1992. O klasifikaciji frazema. *Filologija* 20/21.191–197.
4. Kovačević, Barbara; Ramadanović Ermina. 2014. Frazemske polusloženice (od rječnika preko tvorbe do pravopisa i obratno). *Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39/1. 271–291.
5. Kovačević, Barbara. 2012. *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
6. Matešić, Josip. 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*. Školska knjiga. Zagreb.
7. Menac, Antica. 2007. *Hrvatska frazeologija*. Knjigra. Zagreb.
8. Menac, Antica; Fink, Arsovski, Željka; Venturin, Radomir. 2003. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Naklada Ljevak. Zagreb.
9. Menac, Antica; Fink, Arsovski, Željka; Venturin, Radomir. 2014. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Naklada Ljevak. Zagreb.
10. Opašić, Maja. 2013. *Bibilizmi u hrvatskome jeziku*, Doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
11. Turk, Marija. 1994. Naznake o podrijetlu frazema. *Fluminensia* 1/2. 37–47.
12. Turk, Marija. 1997. Prilog proučavanju čakavske frazeologije. *Suvremena lingvistika* 1/2. 314–317
13. Turk Marija; Maja Opašić. 2008. Supostavna raščlamba frazema. *Fluminensia* 1. 19-31.

